

Lausunto tietosuoja-asetuksen 85 artiklan perusteella säädettävistä poikkeuksista

Suomen Journalistiliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua tietosuoja-asetuksen 85 artiklan kansallisista poikkeuksista. Muistiossa on tunnustettu oikein median erityinen rooli yhteiskunnassa ja pääosa muistiossa esitetyistä muutoksista on kannatettavia.

Tietosuoja-asetuksen (vrt. henkilötietolaki) noudattamista on tehostettu sanktioilla ja tietosuojavaikuttetuille on luotu laajemmat tiedonsaantioikeudet. Näin ollen valmisteltavassa kansallisessa lainsäädännössä on huomioitava tarkemmin henkilötietojen käyttö journalistiseen tarkoitukseen. Journalistiliitto on mielellään mukana kansallisten lainsäädännön jatkovalmistelussa ennen hallituksen esityksen antamista.

Journalistiliitto pitää tärkeänä sitä, että:

- Tietosuoja-asetuksen pohjalta valmisteltavassa kansallisessa lainsäädännössä taataan toimitukselliseen käyttöön samat oikeudet ja velvollisuudet kuin nykyisessä henkilötietolaissa
- Toisin kuin mietinnössä esitetään, artikloihin 25, 30, 37-39 on tehtävä kansalliset poikkeukset
- Journalistinen työ määritellään laajasti kansallisessa lainsäädännössä

Googlea koskevan C-131/12 (Google v. González) tuomion kohdassa 85¹ on todettu, että henkilötietodirektiivi koskee lähinnä hakukoneen ylläpitäjää, eikä tiedotusvälinettä. Tämä kohdan on oltava kantavana ajatuksena, kun kansallisesti valmistellaan tietosuoja-asetuksen artiklan 85 poikkeuksia.

Muistiossa esitetään, ettei tietosuoja-asetuksen tietyistä IV -luvun artikloista ole tarpeellista säätää kansallisia poikkeuksia. Poikkeuksien säätämättä jättäminen voi hankaloittaa journalistista työtä.

Artiklaan 25 on tehtävä kansallinen poikkeus

Artiklaan 25 ei esitetä kansallista poikkeusta muistiossa. Artiklan 25 (2) kohta edellyttää, että tietoa oletusarvoisesti käsitellään vain käsittelyn kunkin erityisen tarkoituksen kannalta tarpeellisia henkilötietoja. Toimitustyön keskiössä on

¹ EU-tuomioistuimen (Google v. González): "Lisäksi on huomattava, että internetsivun toimittajan suorittama käsittely, joka käsittää luonnollista henkilöä koskevien tietojen julkaisemisen, voi mahdollisesti tapahtua "ainoastaan journalistisia tarkoituksia – – varten" ja siihen voidaan siis direktiivin 95/46 9 artiklan mukaan soveltaa poikkeuksia direktiivissä vahvistetuista vaatimuksista, kun taas tämä ei ole tilanne silloin, kun on kyse hakukoneen ylläpitäjän suorittamasta käsittelystä. *Voi siis olla mahdollista, että rekisteröity voi tietyissä olosuhteissa vedota direktiivin 95/46 12 artiklan b alakohdassa ja 14 artiklan ensimmäisen kohdan a alakohdassa tarkoitettuihin oikeuksiin hakukoneen ylläpitäjää muttei mainittua internetsivun toimittajaa vastaan.*"

JS

journalistinen taustamateriaali, kuten laajat tietokannat ja tietoaaineistot, joissa voi olla henkilötietoja.

Artiklassa edellytetään henkilötietojen säilytysajan määrittämistä ja organisatorista rajaamista tietyille henkilöjoukkoille. Tämä tarkoittaa sitä, että tiedotusvälineiden on suunniteltava henkilötietoja sisältävien tietokantojen pääsyoikeudet niin, että ainoastaan tarpeelliset henkilötiedot ovat tietyn henkilöpiirin saatavissa.

Tämä voi aiheuttaa ongelmia henkilötietoja sisältävän journalistisen lähdemateriaalin kannalta. Yleensä materiaalia ei ole koottu yhteen tietokantaan, vaan materiaali koostuu useista eri rekistereistä ja tietokannoista.

Toimituksissa on lähdesuojan alaista materiaalia, joka saattaa sisältää henkilötietoja. Lähdesuojan alainen materiaali on muutaman toimittajan hallussa, jotta lähteen anonymiteetti voidaan taata. Toimittajan oikeus lähdesuojaan on taattu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneessa oikeuskäytännössä käytännössä, mitä valtion tulee suojella.

Eri tiedotusvälineet tarjoavat henkilötietoja sisältäviä toimitus- ja tietokantapalveluita toimeksiantosuhteessa oleville vapaille toimittajille. Tietokannoissa on henkilötietoja sananvapauden ydinalueelta eli poliittisesti vaikutusvaltaisista tai julkisuuden henkilöistä. Tietokannassa olevia henkilötietoja voidaan tarvita journalistiseen taustamateriaaliin pitkältä ajalta eikä tiedon säilytysaikaa voi määrittää.

Artiklan 25 (2) ahdas tulkinta estää sen, että esimerkiksi samassa yhtiössä (esimerkiksi Yleisradio Oy) tai lehtien välistä yhteistyötä (esimerkiksi Lännen Mediaan kuuluvat toimitukset) tekevissä toimituksissa ei olisi pääsyä toistensa henkilötietoja sisältäviin tietokantoihin. Käyttötarkoituksen määrittäminen ja tietojen suunnittelua ei voi toimituksellisessa työssä yksityiskohtaisesti määrittää.

Näin ollen nykytilan säilyttämiseksi Journalistiliitto ehdottaa kansallista poikkeusta tietosuoja-asetuksen artiklaan 25, jotta journalistisen lähdemateriaalin käyttö taataan.

Muistiossa mainitaan, ettei oikeuskäytännön perusteella kyseinen artikla 25 ole ristiriidassa sananvapauden kanssa. Muistiossa viitataan Satamedia Oy:n korkeimman hallinto-oikeuden tuomioon, jossa käsiteltiin sitä, onko Veropörssi -niminen julkaisu journalistinen julkaisu ja onko tietoja käytetty toimitukselliseen tarkoitukseen henkilötietolain tarkoittamalla tavalla.

Korkein hallinto-oikeus pyysi ennakkoratkaisua Euroopan unionin tuomioistuinta. Tuomioistuin jätti kuitenkin kansallisen tuomioistuimen tulkittavaksi, onko Veropörssin sisältö journalistista, jonka keskiössä on mielipiteiden jakaminen ja vaihtaminen. EU-tuomioistuin totesi kuitenkin, että journalismin käsitettä on tulkittava laajasti.

JS

Korkein hallinto oikeus (KHO:2009:82) on kyseisessä ratkaisussa arvioinut, että journalistisen taustarekisterin julkaisu sellaisenaan ei ole toimituksellista käyttöä varten. On huomioitava, että Veropörssi -julkaisu ei ole perinteinen journalistinen julkaisu, vaan tietokantoihin perustuva henkilörekisteri, jossa on vähäinen määrä journalistisesti tuotettua sisältöä. Veropörssi -lehdessä on julkaistu käytännössä verotietokanta, eikä lehden toiminta ei ole ollut sananvapauden ydinalueella.

Journalisteilta vaaditaan yhä enemmän faktojen perusteluja ja niiden toteen näyttämistä. Joissakin toisessa tilanteissa suppean taustamateriaaliksi tarkoitetun rekisterin julkaiseminen voi olla perusteltua journalistisessa tarkoituksessa.

Henkilötietolain toimituksellista tarkoitusta koskevan poikkeusperusteen soveltaminen tulee usein ajankohtaiseksi journalistin pyytäessä henkilötietoja sisältäviä viranomaisen asiakirjoja. Viranomaisen joutuu punnitsemaan, onko tiedon pyytäjällä toimituksellinen tarkoitus.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ("EIT") on Magyar Helsinki Bizottság v. Unkari (157§-164 §) 8.11.2016 ratkaisussa katsonut, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklaan kuuluu journalistien oikeus saada tieto ja välittää tietoa julkisista asiakirjoista. Journalistien tiedonsaantioikeuden rajoitukset katsotaan lähtökohtaisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen oikeuksien puuttumiseksi. EIT katsoi, että tiedonsaannin keskiössä ovat yleisöä kiinnostavat asiat ja harkinta on tehtävä tapauskohtaisesti. EIT muodosti ko. ratkaisussa nelikoh-taisen arviointikriteerin sille, onko jäsenvaltio toiminut oikein kieltäytyessään tietojen luovuttamisesta medialle: 1. tiedon käyttötarkoitus, 2. tiedon merkitys julkisessa keskustelussa, 3. tietopyytäjän rooli 4. tiedon saatavilla olo ja julkisuus.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin antoi Veropörssiä koskevan ratkaisun ensimmäisessä jaostossa, jossa se äänestysratkaisussa katsoi, ettei Suomen valtio ollut syyllistynyt artiklan 10 loukkaukseen. Ratkaisuun vaikutti muun muassa se, että Veropörssi oli itsenäisesti luopunut taloudellisista syistä julkaisemasta kaikkia tietoja, eikä se ollut julkaissut niitä aiemminkaan täysimääräisesti.

Veropörssiä koskevasta oikeuskäytännöstä ei voi johtaa sitä, ettei rekisterin julkaiseminen olisi sallittua journalistisena sisältönä.

Veropörssiä koskeva ratkaisu on edelleen Euroopan ihmisoikeustuomioistui-men suuren jaoston käsiteltävänä. Ratkaisu on odotettavissa vuoden 2017 lo-pussa. Journalistiliitto kehottaa seuraamaan lopullista tuomiota asiasta.

JS

Artiklaan 30 on tehtävä kansallinen poikkeus

Perinteiset tiedotusvälineet eivät yksinomaan tuota journalistista aineistoa. Journalistista työtä voidaan tehdä esimerkiksi blogin tai videopalvelun välityksellä. Aineiston tuottajana voi toimia itsensä työllistäjä tai verokortilla toimiva yksityisyrittäjä, jolla ei välttämättä ole rekisteröityä yritystä, toimipistettä tai verkkosivuja.

Journalistiliiton jäsenenä on noin 1700 freelance-toimittajaa, valokuvajaa, graafikkoa, jotka luovat säännönmukaisesti pienimuotoisia henkilörekistereitä toimituksellisessa työssä, esimerkiksi haastateltavista. Henkilötietolain toimituksellista tarkoitusta koskevaa poikkeusta sovelletaan nykyisin freelance-journalisteihin.

Tällä hetkellä heillä ei ole velvollisuutta laatia henkilötietolain 10 § tarkoitettua rekisteriselostetta toimitukselliseen aineistoon.

Perinteisellä tiedotusvälineellä saattaa olla asiakasrekistereitä, mutta freelance-toimittajalta ei voi kohtuudella edellyttää rekisteriselosteen laatimista. Rekisteriselosteen laatimisen laiminlyönti on kriminalisoitu henkilötietolaissa.

Kysymyksessä olisi freelance-toimittajille hallinnollinen taakka eikä varmuutta ole siitä, missä rekisteriseloste olisi esimerkiksi pidettävä nähtävillä ja miten siitä olisi annettava tieto.

Journalistiliitto ehdottaa, että nykytilan säilyttämiseksi artikla 30 tehdään kansallinen poikkeus, joka ottaisi huomioon palkansaaja-asemaan rinnastuvat freelance-toimittajat.

Artikloihin 37-39 on tehtävä kansalliset poikkeukset

Tietosuojavastaavan nimeämisvelvollisuudesta tulisi säätää kansallinen poikkeus. Asetuksen mukaan tietosuojavastaava on nimitettävä, jos henkilötietojen käsittelijän ydintehtävät muodostuvat käsittelytoimista, jotka luonteensa ja/tai tarkoituksensa vuoksi edellyttävät laajamittaista rekisteröityjen säännöllistä tai järjestelmällistä seurantaa.

Asetuksen perusteella on mahdotonta arvioida, kuuluvatko tietyt julkisuuden henkilöitä seuraavat tiedotusvälineet tai freelance-toimittajat tietosuojavastaavan nimeämisvelvollisuuden piiriin. Asetuksen 38-39 artikloissa tietosuojavastaavalle on turvattu erityisoikeuksia muun muassa: hänelle on turvattava riittävät resurssit ja yksinomainen päätäntävalta tietosuojaan liittyvistä asioista.

Mietinnössä on mainittu, että esimerkiksi rikollisuutta käsittelevän Alibi-lehden kohdalla tietosuojavastaavan nimeämisvelvollisuus voisi mahdollisesti täytyä.

JS

Monet tiedotusvälineet seuraavat rikostuomioita ja monessa toimituksessa on käytössä esimerkiksi sähköinen tietokanta vallankäyttäjien rikoshistoriatiedoista. Lisäksi tuomioistuimien ja paikallispoliisien asialistoja pyydetään säännönmukaisesti eri tiedotusvälineistä.

Lukuisalla tiedotusvälineellä olisi tietosuojavastaavan nimeämisvelvoite asetuksen perusteella. Tämä on ongelmallinen sananvapauden ja lähdesuojan kannalta.

Lähtökohtaisesti säännöllisesti julkaistavaan verkkomediaan sovelletaan lakia sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ("sananvapauslaki"). Lain mukaan julkaisulla tulee olla vastaava toimittaja, jolla on vastuu verkkojulkaisun sisällöstä. Sananvapauslaki on tekniikkaneutraali, joten lakia voidaan soveltaa blogeihin ja muihin säännöllisesti julkaistaviin julkaisuihin pois lukien yksityishenkilön verkkosivut. Vastaava toimittaja johtaa toimituksellista työtä ja määrittää lehden linjan. Lisäksi vastaava toimittaja valvoo yleensä lähdesuojan noudattamista.

Olisi ongelmallista, jos tietosuojavastaava voisi päättää esimerkiksi journalistisen työn lähdemateriaalin käyttämisestä tai tuhoamisesta sekä ohjeistuksen laatimisesta. Tietosuojavastaavan tulisi valvoa sitä, ettei lähdesuojan alaista materiaalia toimitettaisi tietosuojaviranomaisille tai muille tahoille.

Koska sananvapauslaissa on säädetty päätoimittajan vastuusta, on ongelmallista, jos joku kolmas osapuoli voisi puuttua toimituksellisen lähdemateriaalin käyttämiseen tai perinteisesti päätoimittajan vastuulle kuuluvista asioista. Tämä voisi johtaa konflikteihin isoissa mediataloissa hallinnollisen ja journalistisen työn välillä ja rajoittaa sananvapautta.

Helsingissä 9.2.2017

Petri Savolainen

Edunvalvontajohtaja, OTK

Jussi Salokangas

Lakimies, OTM